

LUND UNIVERSITY

Om undran, problematisering och begreppsbildning

Persson, Anders

2022

Document Version:
Annan version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A. (2022). Om undran, problematisering och begreppsbildning.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Om undran, problematisering och begreppsbildning

Anders Persson

2022-01-01

Professor i sociologi resp. utbildningsvetenskap vid Lunds universitet

Att göra ett examensarbete inom ett eller annat utbildningssammanhang eller genomföra ett forskningsprojekt kan vara både kunskapsmässigt givande och besvärligt. Det finns inget självfallet sätt att påbörja arbetet men det kan vara bra att inledningsvis försöka besvara några frågor: Vad är det egentligen jag vill veta och varför vill jag det? Vad säger tidigare forskning och vad säger den inte? Finns det etablerade teorier att förhålla sig till? Vilken metod kan jag använda för att samla in just de data eller finna den belysning som mitt projekt kräver?

Själv har jag genomfört en rad olika forskningsprojekt: min doktorsavhandling om maktutövning i skola och lönearbete, externfinansierade forskningsprojekt om politik i krissamhället samt om skolkulturer, forskningsprojekt om fenomenet social kompetens inom ramen för min postdokanställning och flera projekt inom ramen för olika forskar- och professorsanställningar, t.ex. två böcker om min favoritsociolog Erving Goffmans sociologi (Persson, 2012, 2018). För närvarande skriver jag två böcker tillsammans med kollegor: en om skolsociologi och en om tyst kunskap.

Det finns olika sätt att gå tillväga i förberedelserna av forskningen. Ofta har man som sagt en eller flera frågor som man vill ha svar på och det kan löna sig att skapa en utförlig bild av tidigare forskning eftersom svaret på frågorna kan finnas där. Det kan ibland vara givande om inte svaret finns där eftersom man då måste söka andra sätt att få svar på sin fråga. Det kan stundtals också finnas anledning att kritiskt utmana vedertagna sanningar inom ett forskningsfält. Man bör också vara medveten om att olika datainsamlingsmetoder – t.ex. enkät, intervju och observation – på grund av sina olika karaktärer fångar olika aspekter av ett fenomen. I det följande beskriver jag olika sätt att gå in i ett forskningsfält: bl.a. undran, problematisering och forskningsfrågor. De är inte varandra uteslutande, utan kan med fördel kombineras. Låt mig dock börja med några ord om nyfikenhet och avgränsning.

Nyfikenhet och avgränsning

Ibland beskrivs forskning som nyfikenhetsdriven. Tanken bakom den betoningen av nyfikenhet är att den sortens forskning skiljer sig från uppdragsforskning, där uppdragsgivaren möjligen är nyfiken på vad forskningen ifråga kan resultera i medan

forskaren arbetar inom ramen för ett uppdrag som inte nödvändigtvis genomförs med forskarens nyfikenhet som drivkraft.

Människans nyfikenhet är förmodligen gränslös och inom forskning behöver den därför avgränsas av en rad skäl och i just de sammanhang där en deadline delvis styr forskningen – exempelvis examensarbete, uppsatsarbete och avhandlingsarbete – är det viktigt att både kunna bejaka sin nyfikenhet och avgränsa den. Detta låter sig sägas men jag vill betona att avvägningen mellan nyfikenhet och avgränsning kan vara svår att hantera i praktiken. Själv har jag stundtals haft stora problem att tygla min nyfikenhet med hjälp av avgränsningar. En av mina böcker – *Ritualisering och sårbarhet* (Persson, 2012) – som jag mer eller mindre aktivt arbetade med i tolv år blev antagligen till på grund av att jag överskred deadline med 8-10 år. Observera att detta inte är en rekommendation men ibland måste saker göras ännu bättre oberoende av tid och rum.

Undran, förundran och intellektuell nervositet

Carl von Linné författade 1748 texten *Om undran inför naturen* (Linné & Hagberg, 2005 [1748]). Den är naturligtvis inte aktuell men intressant, inte minst som många av oss säkert bär på en undran inför naturen. Var och en av oss är dessutom ett stycke natur som i de flesta fall på ett eller annat sätt kultiverats – socialiserats, förädlats eller bildats inom ramen för en eller annan kultur – och kanske just därför i många fall inte kan eller vill se oss själva som natur. Linnés undran inför naturen är inte endast undran utan också förundran. Han talar om ”världens förunderliga byggnad” och fortsätter:

”Detta underbara, ..., som uppenbarar sig för våra ögon, är så storartat och så mångfaldigt, att vi under vårt jäktande efter allt nästan blivit okunniga om det mesta.” (Linné & Hagberg, 2005 [1748], p. 15)

Linnés hållning till naturen och stundtals religiösa diskurs definierar naturen som ett underverk, ett under, bör tilläggas, som riskerar att gå under i den form som vi känner det. Han talar t.ex. om ”... den allgode Skaparens oändliga hav av under.” (Linné & Hagberg, 2005 [1748], p. 19). Kanske kan man föreställa sig denna förundran som ett slags okunskap eller ett konstaterande av människans litenhet. I sammanhanget kan nämnas att Eva Sæther, professor i musikpedagogik, i en text berättar hur hon av en kollega fick frågan vilken hennes ”förundringsfråga” var. Det visste hon inte omedelbart men skulle med tiden förstå att kollegan menade:

”... den fråga som för alltid ligger inbäddad i både kropp och själ, skapad av livserfarenheter. Det är den fråga som ger energi åt alla andra frågor, obesvarad, pockande,

drivande. Med andra ord: genom att skärskåda våra egna förundringsfrågor, blir den nödvändiga nerven för forskningsansträngningar synlig och användbar.” (Sæther, 2014, p. 414)

Har du en sådan förundringsfråga? Kanske kan den då bli en viktig drivkraft i ett uppsatsarbete eller examensarbete.

Johan Asplund publicerade boken *Om undran inför samhället* (Asplund, 1970) och man kan i förbigående säga att boken - tillsammans med Joachim Israels bok *Alienation* (Israel, 1971) - är en av mycket få svenska sociologiska klassiker. Den uttrycker liksom Linnés bok en undran, men gör det inte inom ramen för en religiös diskurs eller uttrycker en förundran.

Asplunds undran har en annan karaktär och uttrycks med ord som fenomen, problematisk och förklaring. Hans undran formuleras bl.a. så här med hjälp av Montesquieus arbete *Lagarnas anda* från 1748 (Montesquieu, Strömholm, & Lagerberg, 1990):

”Vad var det som kom Montesquieu att överhuvudtaget ställa sig undrande, vad var det som utlöste hans intellektuella nervositet? Uttryckt på annat sätt: vad var det som framstod som fenomen för Montesquieu? Vilken eller vilka sociala företeelser var det som absolut krävde en förklaring i hans ögon? ... Montesquieus svar förefaller oss idag tämligen primitiva. Men han skulle ändå ha haft det gemensamt med Aristoteles, Galilei och Newton att han djupt förundrade sig.” (Asplund, 1970, pp. 116, 117)

Asplund skriver också; ”Att problematisera verkligheten är det första steget på vägen till kunskap, och det är ett steg som omöjligt kan överhoppas.” (Asplund, 1970, p. 117)

Problematisering, perspektivval och kritik

Undran och förundran är således inte tillräckliga drivkrafter inom forskning, utan det krävs en idé både om vad man faktiskt har för avsikt att studera och om eventuella begränsningar i studiet. Genom att formulera problem som kan få forskningen att söka sig fram längs tidigare helt eller delvis oprövade vägar, kan olika aspekter av den verklighet som man avser studera synliggöras. Genom att formulera problem eller problematisera försöker man framställa något som problematiskt som möjligen inte upplevdes på det sättet tidigare. Tänk på påståendet ”skolan var bättre förr”. Det är kanske sant men till och med den enkla frågan eller problematiseringen ”för vem var skolan bättre förr?” kräver omedelbart ett annat eller djupare studium av hur skolan var då jämfört med nu. Att problematisera leder i det här fallet till ett perspektivval: i vilket perspektiv är skolan bättre eller sämre och vad menas med ”förr” i detta fall – för tjugo, femtio eller sjuttio år sedan? Vilka gick i skolan förr och vilka tilläts inte gå i skolan trots begåvning? Har det med sociala klasskillnader att göra? Har det med pengar att göra? Har det med annat att göra?

Den amerikanske sociologen C. Wright Mills pekade i boken *The Sociological Imagination* på två till synes enkla men inte desto mindre oundgängliga perspektiv om man ska bedriva samhällsvetenskaplig forskning: personliga bekymmer respektive allmänna problem. Bekymmer, skriver han, ”uppträder inom individens person och inom ramen för hans omedelbara relationer till andra”, medan problem ”har att göra med frågor som går utöver individens lokala miljöer och ramen för hans inre liv.” (Mills, 1971[1959], pp. 14-15). Mills konkretiserade detta genom att ställa frågor om det aktuella samhällets struktur, hur den utvecklats och vilka det samhällets väsentliga komponenter är och hur de förhåller sig till varandra. Vidare frågade han genom vilka mekanismer samhället förändras och, slutligen, vilka ”typer” av människor som dominerar i det aktuella samhället. Genom att ställa frågor som dessa problematiseras det samhälle vi lever i och ofta tenderar att ta för givet. Från den utgångspunkten kan forskningsproblem formuleras, bearbetas och kanske lösas.

Det har skrivits en handfull böcker om problemformulering. Självläste jag som nybliven sociologistudent i slutet av 1970-talet Jenny Winters bok *Problemformulering, undersökning och rapport* (Winter & Edgardh, 1977). Winter skriver initierat om problemformuleringshantverket:

”... ett problem kännetecknas av att det uttrycker en bristande överensstämmelse mellan ett hypotetiskt normaltillstånd och en omständighet som avviker därifrån. Denna bristande överensstämmelse är nästan per definition begränsad till en viss aspekt av fenomenet, men den hotar samtidigt hela ens bild av normaltillståndet. Problemformuleringen uttrycker klart vad ens undran gäller... Den största svårigheten vid problemformuleringen består nog i att ens undran till att börja med brukar vara föga konkret. Man vet inte riktigt vad ens undran gäller och varifrån den härrör. Problemformuleringen består därför i stor utsträckning i att klargöra och klart uttrycka vad man i början endast har en oklar känsla av.” (Winter & Edgardh, 1977, p. 14)

Perspektivval och problematisering kan utgöra delar av kritisk granskning inom forskning och naturligtvis också i kritisk granskning av själva den vetenskapliga verksamheten. Kritik som ett slags vetenskaplig praktik har kommit att bli grundval för en rad olika vetenskapliga förhållningssätt som gör kritik till en metod för att avslöja, skapa distans och tänka annorlunda eller nytt. Ett sådant förhållningssätt kallas kritisk teori och förknippas med en rad tyska forskare, verksamma vid mitten av 1900-talet inom den så kallade Frankfurtskolan och den kritiska teorin, se t.ex: (Fromm, Ahlberg, & Ekman, 1993), (Horkheimer, Adorno, Bjurman, & Wijkmark, 1981), (Marcuse, 1968). Dessa forskare utövade såväl samhällskritik som vetenskaplig kritik.

En annan kritisk forskningsriktning kopplas till den franske idéhistorikern Foucaults olika användningar av begreppet problematisering och där i synnerhet detta sätt att förstå

problematisering är intressant: "... the point of analysis is not to look for the one correct response to an issue but to examine how it is 'questioned, analysed, classified and regulated' (Deacon, 2000) at specific times and under specific circumstances". (Bacchi, 2012, p. 1). I sammanhanget kan också nämnas kritisk forskning med ett uttalat emancipatoriskt syfte, t.ex. (Boltanski & Elliott, 2011; Freire & Rodhe, 1976).

Den tidigare nämnde Goffman profilerade sig inte som kritiker men intog ibland en kritisk hållning till en del vetenskaplig verksamhet. Goffmans kritiska hållning kan sägas ha utgjort en blandning av en outsiderposition, ett underifrånperspektiv och vetenskaplig kritik. Som tillträdande ordförande för det amerikanska sociologförbundet annonserade han innehållet i 1982 års årsmöte i San Francisco med orden:

"Jag tycker att det är orealistiskt, och ett missbruk av ord som inte bör få bli karakteristiskt för oss, för en tillträdande ordförande eller någon annan att proklamera vilket *Temat* för årsmötet kommer att bli. Världen har redan tillräckligt med uppblåsta och tomma deklamationer, och vårt jobb är att dissekera sådana, inte öka deras utbud." (Goffman, 1981)

I det amerikanska sociologförbundets tidning slog han istället ett slag för värdet av kritik och analys:

"... om vi inte kan blottlägga processer, mekanismer, strukturer och variabler som får andra att se vad de inte tidigare sett eller att samankoppla sådant de tidigare inte visste hängde samman, då har vi misslyckats i kritiskt avseende. Så det vi behöver, känner jag, är anspråkslös men ihärdig analys..." (Goffman, 1981)

Goffmans kritiska perspektiv var emellertid inte först och främst ett samhällskritiskt perspektiv, utan det grundades mer i ett slags cynism och en kylig kritik. Enligt Gary Marx (1984) var Goffmans allt överskuggande tes: "Tro inte att världen är som den ser ut att vara."

Forskningsfrågor, metod och begreppsbildning

Det är inte tillräckligt att endast undra och problematisera. Undran och problem måste också göras forskningsbara. I dagens forskning ställs höga krav på metod, vilket innebär att den som bedriver forskning förväntas göra det på ett eller annat systematiskt, genomskinligt och etiskt sätt samt använda sig av beprövade metoder, t.ex. intervjuer, enkäter, litteraturöversikter och observationer för att nämna några som jag själv använt. Dessa metoder kan vägledas av forskningsfrågor, vilka formuleras på sätt som förväntas öka forskningsbarheten.

Vill man exempelvis studera skolkulturer, vilket jag gjorde i ett forskningsprojekt tillsammans med två kollegor (Persson, Andersson, & Nilsson Lindström, 2003), (Persson, Andersson, & Nilsson Lindström, 2005) kan forskningsfrågorna formuleras t.ex. så här:

- Vad är det som skapar mening för elever, lärare och ledning i skolan ifråga? För att besvara denna fråga krävs åtminstone intervjuer, observationer och dokumentstudier.
- Vilken social bakgrund har eleverna i den aktuella skolan? Denna fråga skulle tidigare ha kunnat besvaras genom registerdata men idag krävs intervjuer och/eller enkäter för att ta reda på elevernas sociala bakgrund.
- Hur stort inflytande har föräldrar i de egna barnens skola? Frågan bör kunna besvaras med hjälp av en enkätundersökning, under förutsättning att svarsbortfallet inte blir alltför stort. Om så är fallet kan enkäten kompletteras med intervjuer med skolledning, lärare och föräldrar.

Om man däremot har för avsikt att förstå – inte endast mäta förekomsten av – t.ex. mobbning i skolan behövs andra metoder, av vilka en del dock inte är forskningsetiskt gångbara i dagens forskningspolitiska klimat. Låt mig trots det nämna en mycket tidig observationsstudie av mobbning som publicerades redan 1972 av den s.k. radiodoktorn Peter-Paul Heinemann (1993 [1972]). Heinemanns studie aktualiserar frågan: Hur ska man kunna se mobbning i skolan? Eller uttryckt på annat sätt: Vad slags vetenskapliga metoder ska man använda för att studera mobbning? Se vidare: (Persson, 2003, pp. 133-166). Eftersom skolmobbning oftast sker när skolans vuxna inte är närvarande förespråkade Heinemann en hemlig observationsmetod:

”Jag visste att gruppförtryck är barndomens hårdaste kollision med världen utanför hemmet. Av lärare fick jag inte veta mycket. Barn satte på sig en fiffig min och visste ingenting, ... Det fanns bara ett sätt, och det var att iakttä, dolt, anonymt och på avstånd. Med kikare och i hemlighet, som en fågelskådare eller etologisk observatör, såg jag ut över rastgårdar och gömslen bakom skolhusen.” (Heinemann, 1993 [1972], p. 14f).

Med en hemlig observationsmetod ser forskare andra saker än de som använder t.ex. enkäter eller intervjuer. Forskningsfrågan i Heinemanns mobbningsstudie är i princip densamma som Erving Goffman (1922-82) ofta använde: Vad händer här? Goffmans forskning handlade om social interaktion och han studerade vardagliga interaktionsritualer exempelvis på en avlägsen Shetlandsö, hur män respektive kvinnor visas upp i reklambilder, hur stigmatiserade människor försöker dölja sina stigman och hur ficktjuvar kyler ner (*cooling out*) sina offer för att få dem att inte göra polisanmälan och en hel del annan social interaktion (för en introduktion till Goffmans sociologi se (Persson, 2020)).

Den forskningsmetod som Goffman verkade föredra framför andra var emellertid begreppsbyggnad, som han använde för att bearbeta sina material antingen de härrörde från observationer eller studier av texter. Redan mängden begrepp som Goffman skapade, drygt niohundra, visar att begreppsbyggnad var en viktig del av hans sociologi. Substantiellt kan man säga att Goffman använde de nya begrepp han utvecklade för att både systematisera, analysera och tolka eller med andra ord bestod hans begreppsbyggande metod av att: ordna,

sönderdela och sammanfoga. Detta begreppsarbete gav upphov till nya meningsbärande enheter, nya begrepp med andra ord. Goffmans texter består till stor del av begreppsexercis och i den meningen visar han upp sitt tänkande inför öppen ridå. En hel del av hans begrepp är dessutom mycket kreativa, exempelvis hänsynsfull ouppmärksamhet, främre och bakre region, rolldistans och sekundär anpassning (en form av motstånd), varför de också direkt bidrar till andras tankeprocesser. Begreppen är vetenskapens namn på olika företeelser, vilka kan benämnas på andra sätt i vardagslivet. Goffman utgick ofta från ett begrepp som redan existerade och som hade en beskrivande kraft på fenomennivå. Roll är ett sådant begrepp liksom stigma och identitet. Begreppen är ofta så beskaffade att den oinitierade med minimal ansträngning förstår dem utifrån den egna erfarenheten och kan "se" de fenomen begreppen syftar till att beskriva. Begreppen på fenomennivå ger också Goffman möjlighet att återge illustrationer från högst varierande håll: från vetenskaplig litteratur, skönlitteratur, nyhetsmedia och egna observationer. Detta skapar ofta ett igenkännande hos läsaren, som dessutom för egen del aktivt kan pröva och bidra till fenomenbeskrivningen.

En annan sorts begrepp finns på processnivå, tydligt illustrerade av de olika styrningsbegrepp Goffman använder såsom intrycksstyrning och stigmastyrning. Den sortens begrepp ger rörelse och dynamik åt beskrivningen och analysen och gör oss medvetna om vad slags process det aktuella fenomenet (exempelvis roll) är del av. Det är individerna som håller liv i processen men på många sätt under påverkan av andra krafter. Processer uppstår i ett möte mellan individen som aktör och olika former av sociala tvång, vilka representeras av olika slags institutioner: skola, lagar, fängelse men också det som kan kallas interaktionsordningen (förväntningar på individer om hur de bör interagera med andra) och samhällets identitetsvärden (förväntningar på individer om hur de bör vara, se ut etc.). Institutionerna som handlingsdirigerande krafter ökar vår förståelse av individers ageranden på fenomennivån. En poäng här är att individen inte är tvungen att bry sig om dessa krafter. Han/hon kan exempelvis interagera med andra utan att bry sig om den ömsesidiga respekt individer emellan som förväntas eller inte låta sin syn på sig själv styras av samhällets identitetsvärden, men hon/han låter sig i de allra flesta fall just styras av dessa krafter och andra som exempelvis vanor och olika former av maktutövning. Det rör sig således om en villkorlig frihet. Det Goffman uppnår med dessa kraftbegrepp är återigen ett erfarenhetsmässigt igenkännande och ett slags sidobeskrivning av samhällen med vidsträckt individuell frihet, samhällen som dock styrs av andra krafter än enskilda individer (kollektiva krafter, institutioner, konkurrens etc.).

Goffmans begrepp total institution uppvisar en stor elasticitet i bemärkelsen att det likställer starkt varierande fenomen. Mentalsjukhuset, fartyget, klostret, koncentrationslägret, internatskolan, ”slott och herrgårdar betraktade från tjänstefolkets synpunkt” (Goffman, 1973[1961], p. 14) är alla totala institutioner enligt Goffmans definition och i någon mån också den skolpliktsreglerade skolan. Goffman ville med sitt begrepp total institution fånga dessa institutioners slutenhet, närmare bestämt deras isolering från omvärlden som skapas med hjälp av låsta dörrar, höga murar, taggtråd, klippor, vatten, skog och hed men också vakter, straff, lagar, starka religiösa löften och anställningskontrakt – som också tenderar att bryta ned de sociala interaktionsgränserna mellan individerna i institutionerna. Segregation från omvärlden leder till ett slags integration i institutionens värld, isolering tillsammans med andra leder till påtvingad öppenhet.

Ett annat av Goffmans begrepp som fungerar på liknande elastiska sätt är begreppet *action*, litet mesigt översatt till ”där det händer” i den svenska utgåvan (Goffman, 1970 [1967], p. 174), vilket beskriver den särskilda sociala dynamik som präglar både hasardspel och andra aktiviteter där ”individerna medvetet tar konsekvensrika risker som anses möjliga att undvika” (Goffman, 1970 [1967], p. 174) eller, ska tilläggas, befinner sig i närheten av eller i miljöer där andra människor tar sådana risker. Extrema sporter, vilt festande och snabba bilar är andra exempel på detta. *Action* är hålligång, risktagande, det som är inne och ”where the action is”. Bergsbestigning i Himalaya och pokerspel i Las Vegas har inte så mycket gemensamt men båda representerar *action* i Goffmans perspektiv.

Även Goffmans stigmabegrepp har något av denna elastiska karaktär genom att det har sitt fokus på de misskrediterande aspekterna av individers kropp, karaktär och kategoritillhörighet samt att individerna oftast försöker dölja sina stigmat. Dessa två gemensamma drag – avvikelser från samhällets identitetsvärden och individers stigmastyrning – gör att begreppet stigmatisering fångar in mycket varierande fenomen, vilket gör att Johnson (2010) anser att det skorrar falskt när en kvinna som fått ena bröstet bortopererat och en norsk sexualförbrytare som blivit kastrerad (Goffman, 1971[1963], p. 82) placeras i samma kategori. Men de har förmodligen det gemensamt att de försöker dölja och styra sitt stigma, vilket i detta sammanhang var det viktigaste för Goffman.

Referenser

- Asplund, J. (1970). *Om undran inför samhället*. Uppsala: Argos.
- Bacchi, C. (2012). Why Study Problematizations? Making Politics Visible. *Open Journal of Political Science*, 2(1), 1-8.
- Boltanski, L., & Elliott, G. (2011). *On critique : a sociology of emancipation*. Cambridge: Polity.
- Deacon, R. (2000). Theory as practice: Foucault's concept of problematization. *Telos*, 2000(118), 127-142.
- Freire, P., & Rodhe, F. (1976). *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummesson.
- Fromm, E., Ahlberg, A., & Ekman, T. (1993). *Flykten från friheten*. Stockholm: Natur och kultur.
- Goffman, E. (1970 [1967]). *När människor möts*. Stockholm: Aldus/Bonnier.
- Goffman, E. (1971[1963]). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Goffman, E. (1973[1961]). *Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Goffman, E. (1981). Program committee encourages papers on range of methodologies. *ASA Footnotes*, 9(6), 4.
- Heinemann, P.-P. (1993 [1972]). *Mobbning: gruppvåld bland barn och vuxna*. Stockholm: Natur och kultur.
- Horkheimer, M., Adorno, T. W., Bjurman, L., & Wijkmark, C.-H. (1981). *Upplysningens dialektik : filosofiska fragment*. Göteborg: Röda bokförl.
- Israel, J. (1971). *Alienation: från Marx till modern sociologi : en makrosociologisk studie*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Johnson, J. (2010). The Skeleton on the Couch: The Eagleton Affair, Rhetorical Disability, and the Stigma of Mental Illness. *Rhetoric Society Quarterly*, 40: 5, 459-478.
- Linné, C. v., & Hagberg, K. (2005 [1748]). *Om undran inför naturen och andra latinska skrifter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Marcuse, H. (1968). *Protest, demonstration, revolt*. Stockholm: Aldus/Bonnier.
- Marx, G. T. (1984). Role models and role distance. *Theory and Society*, 13(5), 649-662.
- Mills, C. W. (1971[1959]). *Den sociologiska visionen*. Stockholm: Prisma.
- Montesquieu, C.-L. d. S., Strömholm, S., & Lagerberg, D. (1990). *Om lagarnas anda eller det förhållande som bör råda mellan lagarna och respektive styrelses författning, seder, klimat, religion, handel etc : vartill författaren fogat nya forskningar över de romerska successionslagarna, de franska lagarna och feodallagarna*. Stockholm: Ratio.
- Persson, A. (2003). *Social kompetens: när individen, de andra och samhället möts*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, A. (2012). *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Fulltext: https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/90224380/Ritualisering_och_s_rbarhet.pdf. Malmö: Liber.
- Persson, A. (2018). *Framing Social Interaction. Continuities and Cracks in Goffman's Frame Analysis*. Fulltext: https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/74985595/Framing_Social_Interaction.pdf. London and New York: Routledge.
- Persson, A. (2020). Introduktion till Erving Goffmans sociologi: Vara som andra och bli något annat. Fulltext: <https://lup.lub.lu.se/record/c68062f9-1e35-41a4-8581-185008db32b7> In *Goffman, Erving: Självframställning i vardagslivet* (pp. 7 - 44). Lund: Studentlitteratur.
- Persson, A., Andersson, G., & Nilsson Lindström, M. (2003). Framgångsrika skolledare i spänningsfält och allianser. In A. Persson (Ed.), *Skolkulturer* (pp. 33-56). Lund: Studentlitteratur.
- Persson, A., Andersson, G., & Nilsson Lindström, M. (2005). Successful Swedish headmasters in tension fields and alliances. *International Journal of Leadership in Education*, 8(1), 53-72.

- Sæther, E. (2014). Didaktiska irritationer i musiklärarutbildning. In *Persson, Anders & Johansson, Roger Vetenskapliga perspektiv på lärande, undervisning och utbildning i olika institutionella sammanhang* (pp. 413 - 427). Lund: Institutionen för utbildningsvetenskap, Lunds universitet.
- Winter, J., & Edgardh, M. (1977). *Problemformulering, undersökning och rapport*. Lund: LiberLäromedel.